

Politikk og retorikk i den norske TV-debatten

En kilde til pålitelig informasjon om samfunnsspørsmål, eller et underholdningsprogram med mulighet for å snakke litt politikk?

Av Live Maria Grønvold og Sara Lovisa Hustad, prosjektmedarbeidere i Civita

Innledning

Høstens stortingsvalg nærmer seg med stormskritt, og i forbindelse med valget har vi undersøkt hvordan politikerne forsøker å overbevise velgerne i TV-debatten. En viktig forutsetning for demokratiske valg er at befolkningen har tilgang til tilstrekkelig informasjon om politiske utfordringer og samfunnsspørsmål. Det er derfor viktig at det finnes uavhengige arenaer som tilrettelegger for en kritisk offentlighet, der motstridende politiske ytringer kan møtes (Aalberg, 2020). TV-mediet er omtalt som den viktigste valgkamparenaen i Norge. I hvilken grad retorikken i den politiske TV-debatten er opplysende, spiller derfor en viktig rolle for informasjonsgrunnlaget i befolkningen (Vatnøy 2010, Todal Jenssen 2007). I Norge har lisensfinansierte NRK til

oppgave å fyller funksjonen som politisk nøytral allmennkringkaster og arena for politisk debatt. Vi har derfor analysert NRKs TV-sendte partilederdebatteer fra 2001 til 2021, for å kartlegge hvordan retorikken har endret seg, og om valgsendingene oppfyller sin samfunnskritiske rolle som arena for politisk debatt. Vilkaarene for politisk kommunikasjon har endret seg dramatisk som følge av teknologiske fremskritt og medienes økende politiske makt. Det er derfor interessant å finne ut av om det har skjedd en utvikling i debattretorikken. Valgprogrammene på TV har fått kritikk for at de vektlegger spill og dramaturgi, over saklighet, som følge av et motiv om å skape underholdende TV-programmer. Politikerne har igjen tilpasset seg medienes teknikker i sine appeller til velgerne. Ved å analysere de største partilederdebatteene fra 2001 til 2021, har vi kartlagt hvilke retoriske virkemidler som dominerer debatteene. Spiller politikerne mer på følelser nå enn før? Går underholdningsverdi på bekostning av saklighet? Har debatten beveget seg i en mindre kunnskapsrik retning?

Innledningsvis vil vi presentere det teoretiske rammeverket vi har brukt for å analysere data-materialet og utvalget av TV-debatteer fra NRK. Deretter vil vi presentere teorien om politikens medialisering. Videre vil vi presentere funnene fra analysen av de avsluttende partilederdebatteene fra 2001, 2005, 2009, 2013 og 2017, før vi retter blikket mot den innledende partilederdebatte fra Arendalsuka 2021. Det kan være at det er forskjell på innledende og avsluttende debatteer i en valgkamp, for eksempel fordi tenningsnivået er høyt i starten, eller at formen på partilederdebatteene justeres noe fra første til siste debatt. Vi tar derfor forbehold om at vi kunne kommet frem til litt andre konklusjoner, dersom vi også hadde sett på den avsluttende partilederdebatte fra valgkampen 2021. Notatet er basert på en kommende masteroppgave, skrevet av Live Maria Grønvold.

Moderne politisk retorikk, datamateriale og fremgangsmåte

Den klassiske retorikken stammer fra antikken, og ble opprinnelig definert som overtalelsens verktøykasse. Overtalelse av et publikum krever ikke bare en dyktig taler, men også en vellykket anvendelse av retoriske virkemidler (Kjeldsen, 2006, 28). Måten mennesker argumenterer på, har holdt seg mer eller mindre konstante siden antikken, og appellformene *etos*, *patos* og *logos* er fremdeles grunnleggende i den retoriske vitenskapen (Finlayson 2007, 557). Disse vil også være utgangspunktet for rammeverket i vår analyse. Appellformen *etos* forstås som argumentasjon basert på erfaringer som styrker egen karakter. *Etos* kan operasjonaliseres som argumenter som styrker talerens trygghet, entusiasme, selvsikkerhet, samt *etos* som bygger opp talerens troverdighet, og allerede etablerte popularitet (Aalberg og Saur 2020, 73). Når Bjørnar Moxnes (R) kritiserer nedleggelsen av Aker sykehus i den avsluttende partilederdebatte fra 2013, begrunner han sin kritikk med samtaler han har hatt med helsearbeidere, som har fortalt ham «at de må løpe fortere og fortere, og blir mistrodd av sine ledere» (NRK, 2013). Han henviser til egne erfaringer, noe som er et typisk eksempel på *etos*-appell.

Appellformen *patos* forstås som argumentasjon som spiller på følelser. *Patos* kan operasjonaliseres som argumenter som vekker usikkerhet, uro, latter, angst, harme eller latterliggjøring. *Patos*-appell kan vekke følelser på vegne av eget parti og andre. Personangrep og avbrytelser går derfor inn under kategorien *patos*-argumentasjon (Aalberg og Saur 2020 75). Et eksempel er da

Carl I. Hagen (FrP) i debatten i 2001, og partifelle Siv Jensen (FrP) i senere tid, gjentatte ganger har sagt at de gleder seg til å si «morna Jens», som en samlende appell og et angrep mot Ap. Motsetningsvis viser appellformen *logos* til saklig forankrede argumenter. Felles for logos-argumentasjon er at den er saksorientert. Dersom partilederen eksempelvis henviser til statistikk eller reelle hendelser, er dette kjennetegn på logos-appell (Aalberg og Saur 2020, 74). Et eksempel er da Jens Stoltenberg (Ap), i debatten i 2005, hevdet at arbeidsledigheten hadde økt under høyreregjeringen, og henviste til SSBs tall for arbeidsledigheten (NRK 2005). Da underbygget han argumentet sitt med statistikk.

I og med at analysegrunnlaget hviler på tv-sendte debatter, legger vi Øivind Bratbergs (2017:130) forståelse av retorikk til grunn: «i hovedsak muntlig fremført og formålsrettet tale, med hensikt om å overbevise og overtale». TV-sendte partilederdebatter består av politikere med klare formål om overbevisning og vil derfor være passende datamateriale for en retorisk analyse. Vi tar utgangspunkt i partilederdebatter sendt på NRK i tidsrommet 2001–2021. Materialet er beskrevet nærmere i tabell 1. Vi har transkribert partilederdebattene for så å kode argumentene som etos, patos eller logos. Deretter har vi talt antall ganger appellformene forekommer per debatt, per politiker. Avslutningsvis har vi analysert om det har funnet sted en utvikling i debattretorikken.

Tabell 1. Datamateriale

Dato	Starttid	Sluttid	Tittel	Rtg(000)	Share (%)
07.09.2001	19:55:26	21:58:37	Valg 2001: Partilederdebatten	749	53,5
09.09.2005	19:55:01	21:58:23	Valg 2005: Partilederdebatten	883	62,1
11.09.2009	19:55:36	20:54:19	Valg 2009: Partilederdebatten	448	32,5
06.09.2013	20:54:58	22:48:48	Valg 2013: Partilederdebatten	599	38,7
08.09.2017	21:26:57	23:12:17	Valg 2017: Partilederdebatten	751	47,6
16.08.2021	21:20:04	23:09:45	Partilederdebatt i Arendal	575	59,9

*Rtg. seertall

*Markedsandel: Andel TV-seere, som så programmet i prosent (NRK 18. august 2021).

Politikkens medialisering

Vilkårene for den politiske kommunikasjonen endret seg dramatisk da TV ble hovedkilde til informasjon og underholdning i Norge. Samfunnet gikk fra å være informasjonsfattig til å bli informasjonsrikt, samtidig som at mulighetene åpnet seg for å nå frem til betydelig bredere publikumsgrupper. Mediene ble derfor preget av en konkurranse om å fange publikums oppmerksomhet, og utviklet det Gudmund Hernes (1978) har beskrevet som et sett medievridningsteknikker. Medievridningsteknikkene ble opprinnelig forstått som tenkemåter eller teknikker som journalistene utviklet for å lage underholdende og tilgjengelig TV, med motiv om å oppnå høye seertall. Det har skjedd store endringer i media siden Hernes beskrev medievrid-

ningsteknikkene for over 30 år siden. Det digitaliserte kanal mangfoldet, samt et utvidet underholdningstilbud på internett, har ført til en enda større konkurranse om velgernes oppmerksomhet (Allern 2011, 21). Medievidningsteknikkene har derfor beholdt sin relevans, og fortsatt å utvikle seg. Journalistene konkretiserer og tilspisser budskapene, ved blant annet å utelate detaljerte «avhandlinger». I tillegg dyrkes gjerne konfliktene mellom partilederne, ved at saker der det er uenighet og polarisering prioriteres. Formatet er også preget av et økende fokus på partilederen som person, fremfor det politiske vedtaket.

De politiske partiene møter medievidningen ved å tilpasse seg, og ved å presentere saker til egen fordel (Asp 1986). Dette fenomenet er kjent som politikkenes medialisering, og kan forstås som en dragkamp om kontroll over iscenesettingen (Allern 2011, 51) Partiene tilpasser seg medienes kommunikasjonsformer ved å lære seg mottiltak i sine TV-opptredener. Disse kommer til uttrykk gjennom hyppig anvendelse av affektiv retorikk, forenklede formuleringer, ordspill og fokus på noen få hjertesaker fremfor kompliserte resonnementer. I tillegg anvender partilederne retoriske metaforer og kommer med angrep mot sine politiske motstandere for å skape en spenning som passer TV-formatet. Etos-dimensjonen i politikken kommer til uttrykk ved at partiene skaper tillitsvekkende mediepersonligheter av partilederne, og ved at argumenter som «jeg løser dine problemer – stol på meg» forekommer.

Ifølge det demokratiske idealet om den informative og opplyste offentlige samtalen, er det viktig at valgprogrammene på TV gir allsidig, interessevekkende informasjon, og at journalistikken også inkluderer en kritisk granskning av partienes løfter, programmer og handlinger (Allern 2011, 51). Spørsmålet er om taktikken har blitt satt i sentrum for den politiske debatten, og om resultatet er blitt et politisk system som fremmer kortsiktig opinionspolitikk, utspill og popularitetsjakt, på bekostning av langsiktig resultatpolitikk, saksdebatt og kunnskapsnivå.

Partilederdebattene: 2001–2009: Regjeringsalternativer og lengre utbroderinger

De avsluttende partilederdebattene fra valgkampen i 2001 og 2005, bærer preg av et roligere format enn det vi ser i dagens debatt. Med færre avbrytelser, både av programleder og partiledere, ser vi tydelig at partilederne får muligheten til å holde lange innlegg og utbrodere sine argumenter. De tre appellformene har en jevn spredning, med en liten overvekt av saklig argumentasjon. Spesielt for de to årene er at selve debatten i bunn og grunn kun handler om ulike regjeringsalternativer. Selv om hovedvekten ligger på regjeringsalternativ, drar partilederne paralleller til andre områder av politikken. Vi ser en større sammenheng i politikken som går på tvers av saker, samt et mindre fokus på enkeltsaker og hjertesaker. Partilederdebatten på NRK fra 2001 bærer preg av mindre «krangling» og støy, og partilederne fokuserer på å bygge opp troverdighet om seg selv og partiet. Selv med en liten overvekt av saklige argumenter i debatten, er appellen til følelser også sterk. Men i stedet for å gå til personangrep eller latterliggjøre hverandre, er patosargumentasjonen mer rettet mot å beskrive hvordan konkurrentenes politikk vil påvirke velgerne negativt. Eksempelvis da Stoltenberg (Ap) talte om Høyre: «2,7 milliarder kroner er mye. Hver krone ønsker Høyre å kutte. Det gjør de av en eneste grunn, nemlig for å finne penger til å gi lavere skatt til de rikeste menneskene i Norge» (NRK, 2001). Angrep mot parti er dermed mer fremtredende enn personangrep i debatten fra 2001.

I debatten fra 2005 ser vi lignende trekk, og det er fortsatt en liten overvekt av saklig argumentasjon. Det er også flere partier som er med i debatten, ved at Rød Valgallianse og Kystpartiet har fått plass i studio. Derimot skiller debatten seg litt fra 2001 ved at deltakerne går til personangrep på hverandre i noe større grad. Spesielt er det et stort fokus rettet mot Kjell Magne Bondevik (KrF) fra Hagen (FrP), illustrert her ved at Erna Solberg (H) uttaler: «Hagen får gjøre opp med seg selv de utspillene han har mot Bondevik, hvorfor han har gjort dette til et personspørsmål» (NRK 2005). I partilederdeebatten fra 2001 var angrepene oftere rettet mot partiene, noe som i 2005 gradvis gikk over til angrep mot partilederne. Videre, i partilederdeebatten fra 2009, finner vi et markant skifte i retorikken, med en stor overvekt av følelsesappell. Patosargumentasjon dominerer og går på bekostning av de saklig forankrede argumentene. Forekomsten av saklige argumenter er derfor lavere i 2009 enn i de foregående debattene. Ulike regjeringsalternativer er fremdeles gjennomgående tematikk, samtidig som konfliktene mellom partilederne har fått større fokus. Programlederne er også mer tilstedeværende ved at de stiller flere spørsmål og kommer med flere avbrytelser enn tidligere. Partilederne problematiserer den gjentakende spilltematikken, eksempelvis når Jensen (FrP) sier: «Jeg er faktisk veldig enig i at det har vært veldig mye spillfokus fra mediene, og litt for lite fokus på saker» (NRK, 2009).

Oppsummert finner vi at TV-debattene i forbindelse med valgkampene i 2001 og 2005 var relativt like retorisk. Anvendelsen av de retoriske virkemidlene har vært jevnt fordelt, med en liten overvekt av logosargumentasjon. Programlederne var mindre involvert, og partilederne fikk større frihet til å utbrodere argumentene sine. I 2009 hadde både tematikken og retorikken et annet preg, med hyppigere forekomst av patos-retorikk. Spørsmålet er hvordan denne utviklingen har preget debatten fra 2013 til årets valgkamp?

Tabell 2. Norske partilederes bruk av retoriske virkemidler i partilederdeebatten fra 2001

	LOGOS	ETOS	PATOS
Halvorsen (SV)	5	7	2
Jagland (Ap)	5	3	4
Stoltenberg (Ap)	9	5	6
Enoksen (Sp)	5	2	5
Svarstad Haugland(KrF)	6	4	7
Sponheim (V)	6	4	4
Petersen (H)	9	3	8
Hagen (FrP)	6	4	12
Totalt:	51	32	48

Tabell 3. Norske partilederes bruk av retoriske virkemidler i partilederdebatte fra 2005

	LOGOS	ETOS	PATOS
Dale (RV)	5	3	4
Halvorsen (SV)	10	4	8
Stoltenberg (Ap)	7	5	6
Haga (Sp)	4	4	4
Bondevik (KrF)	7	7	8
Høybråten (KrF)	3	4	3
Sponheim (V)	5	3	1
Solberg (H)	8	5	5
Hagen (FrP)	5	3	7
Waage (KP)	1	0	2
Totalt:	55	38	48

Tabell 4. Norske partilederes bruk av retoriske virkemidler i partilederdebatte fra 2009

	LOGOS	ETOS	PATOS
Dale (RV)	2	0	4
Halvorsen (SV)	4	5	9
Stoltenberg (Ap)	10	2	8
Navarsete (Sp)	3	4	4
Høybråten (KrF)	4	3	8
Sponheim (V)	4	3	7
Solberg (H)	7	5	7
Jensen (FrP)	5	4	14
Totalt:	39	26	61

Partilederdebatte: 2013 og 2017: Mer kringling, angrep og programlederinvolvering

I partilederdebatte fra 2013 involverer programlederne seerne i høyere grad enn tidligere. Innledningsvis opplyser de om at spørsmål og kommentarer til partilederne kan stilles underveis på NRKs nettsider, i tillegg til et gjennomgående fokus på en meningsmåling som NRK har gjort for å kartlegge opinionen. Denne måten å innlede debatten på har ikke blitt gjort tidligere, og viser en endring i programformatet. Likevel skiller ikke debatten seg betydelig fra de foregående, retorisk sett. Partiledernes bruk av retoriske virkemidler har fremdeles en relativt jevn spredning mellom appellformene. Derimot finner vi en svak nedgang i patos-appell fra debatten i 2009, noe som er et uventet funn basert på de teoretiske forventninger til studien. Patos-appellen har imidlertid

fremdeles en overvekt i debatten, over etos og logos, og fortsetter å karakteriseres av personangrep. Når eksempelvis Audun Lysbakken (SV) hevder: «Sykehusreformen Siv stemte for, er grunnen til byråkratiseringen. Se deg i speilet, så ser du problemet» (NRK 2013), eller når Trine Skei Grande (V) hevder: «Det kan hende jeg tenker hva som er verst. Det å diskutere med Siv – som av og til er usikker på om klimaendringene er menneskeskapt, men er enig med meg i virkemidlene. Eller Stoltenberg, som er enig i at klimaendringene er menneskeskapt, men er uenig i virkemidlene». Partilederne blir stilt opp mot hverandre i et duellformat, som tilrettelegger for konflikt og polarisering mellom partiene. Duellformatet blir også anvendt i 2017.

Noe som skilte partilederdebatten i 2017 fra den i 2013, var programledernes fokus på hvordan det norske samfunnet har blitt kaldere. Partilederdebatten i 2017 innledes med at «Stortingsvalgkampen har blitt kalt hard og splittende» (NRK 2017). Dette kan forstås som et virkemiddel for å skape spenning. Der vi så en nedgang i patos-appell fra 2013, ser vi nå en økning. Appellen til følelser forekommer også oftere, og i større grad i form av en kranglende tone, med bruk av metaforer og ordspill. Når Moxnes (R) hevder: «Vi skal stanse velferdsprofitørene. Vi skal ha med AP på det. Og bort med sugerørene der skattepengene renner ut, million etter million». Han angriper også Sylvi Listhaug (FrP) ved å kalle henne polariseringsminister. Debatten preges også av en «kranglete» tone, med mer roping i munnen på hverandre enn tidligere. Partilederne vender også ofte tematikken vekk fra programlederens spørsmål, og mot sine egne hjertesaker. Motsetningsvis var det ulike regjeringsalternativer som dominerte partilederdebattene fra 2001 og 2005. Spørsmålet er om denne trenden har fortsatt i årets valgkamp.

Tabell 5. Norske partileders bruk av retoriske virkemidler i partilederdebatten fra 2013

	LOGOS	ETOS	PATOS
Moxnes (R)	0	1	3
Lysbakken (SV)	2	4	8
Stoltenberg (Ap)	9	6	11
Navarsete (Sp)	2	1	5
Marcussen (MdG)	4	1	3
Hareide (KrF)	3	3	3
Grande (V)	2	4	3
Solberg (H)	10	2	9
Jensen (FrP)	5	3	7
Totalt:	37	25	52

Tabell 6. Norske partilederes bruk av retoriske virkemidler i partilederdebatte fra 2017

	LOGOS	ETOS	PATOS
Moxnes (R)	2	0	5
Lysbakken (SV)	3	2	9
Støre (Ap)	3	7	9
Vedum (Sp)	6	1	7
Hansson (MdG)	2	1	4
Hareide (KrF)	2	3	5
Grande (V)	1	3	4
Solberg (H)	11	5	7
Jensen (FrP)	7	7	12
Totalt:	37	29	62

Partilederdebatte 2021: Stein, saks, papir og masse kringling

Innledningsvis stilte vi oss spørsmålene om debatten har beveget seg i en mindre kunnskapsrik retning, om politikerne spiller mer på følelser nå enn før, og om underholdningsverdi går på bekostning av saklighet. Kan vi se om utviklingen fra 2001 og frem til 2021 har beveget seg i en slik retning? Dette har vi undersøkt ved å se på funnene fra analysen av debatten fra Arendalsuka i 2021, med et henblikk til de foregående debattene.

Partilederdebatte fra Arendalsuka, i august 2021, preges gjennomgående av en underholdningspreget og leken debatt. Programleder Fredrik Solvang setter allerede ved programmets start i gang en pekelek: «Pek på den som bør bli Norges neste statsminister» (NRK, 2021). Solvang fortsetter å engasjere publikum videre i debatten ved å spille på humor og tulle med partilederne, sette partilederne opp mot hverandre, samt ved å stille hyppige, og til tider avbrytende, oppfølgingspørsmål. Lydnivået er også markant høyere enn i de foregående debattene, med mye roping i munnen på hverandre, flere avbrytelser og personangrep, og en større konkurranse om å få ordet. Det at flere av partilederne blir stilt opp mot hverandre i dueller tilrettelegger også for flere avbrytelser og personangrep mot hverandre. I tillegg innledes hver duell med en runde av stein, saks og papir, for å avgjøre hvem som skal få starte. Dette forsterker fokuset på underholdning, i tillegg til at det letter på en alvorlig stemning blant partilederne.

Der vi tidligere har sett en jevn fordeling av appellformene, ser vi nå et mye større gap. Med cirka dobbelt så mange argumenter forankret i patos enn i logos, kan det tyde på en mindre saklig debatt. Vi finner en markant økning i patos-appell fra 2017 til 2021. Antallet replikker per politiker har også økt. Dette kan skyldes det stadig hurtigere tempoet i debatten, i form av raskere ordskifter mellom partilederne. Til tross for at partilederdebatte varighet har holdt seg på i underkant av to timer over de siste 20 årene, ser vi et markant skille i hvordan taletiden er fordelt utover i programmene. Da partilederne eksempelvis i debatten fra 2001 fikk tid til lengre utbroderinger, karakteriseres debatten fra 2021 snarere av hyppigere og kortere innlegg. Dette krever at politikerne har måttet forenkle formuleringene sine, komme raskere til sine poenger, samt benytte enhver anledning til å komme med overbevisende argumenter om sine hjertesaker. Anvendelse av

patos-appell i form av personangrep på de politiske motstanderne, ordspill og metaforer er også mer fremtredende, som virkemidler for å fenge publikum. Lysbakken (SV) argumenterer for at vi skal trappe ned på letingen etter olje, og kaller dagens oljeleting som en handling gjort av «petroholikere». Når Listhaug (FrP) går til angrep på Lysbakken (SV) og hevder at arveavgift er en skatt på død, responderer Lysbakken med «selv ikke jeg kan få de døde til å betale skatt». Listhaug (FrP) skaper først en dyster stemning i forbindelse med arveavgiften, mens Lysbakken (SV) vekker latter blant publikum i sitt forsvar (NRK 2021).

Gjentagende i debattene som vi har analysert, grunner Moxnes (R) mye av argumentasjonen sin i konsekvensene av ulikhetene mellom rike og fattige. Moxnes (R) argumenterer eksempelvis for at et tiltak for klima kan være å forby de rike å ta privatjet fra Oslo til Kragerø, samt å karakterisere kontantstøtten som en likestillingsfelle og en fattigdomsfelle i duellen med Kjell Ingolf Ropstad (KrF). Guri Melby (V) anvender også patos-appell når hun anvender karakteristikker som «kommunist» i sine angrep mot Moxnes (R). Et annet eksempel på personangrep kommer i duellen mellom Solberg (H) og Jonas Gahr Støre om privatisering av helse og omsorg. Solberg (H) hevder: «vi får ikke anoreksisenter i Bergen, fordi de er redde for at du skal bli statsminister». Støre (Ap) responderer med at dette er en grov påstand, noe som fortsetter med avbrytelser i duellen (NRK 2021). Avbrytelser er en særlig fremtredende karakteristikk for partilederdebatten i 2021, noe som kan være årsaken til at debatten har gått i en mindre saklig retning. Dette har ført til flere angrep og patos-appell, hvilket har gått på bekostning av logos-argumentasjon og kan ha påvirket den kunnskapsrike debatten negativt.

Til tross for at politikernes image og karakter har fått en økende betydning for politikken, finner vi ingen tydelig utvikling i måten partilederne bruker etos-appell på. Den er relativt stabil, men karakteriseres av noen økninger og nedganger gjennom de 20 årene vi har analysert. Solbergs (H) uttalelse fra partilederdebatten fra 2021: «Jeg møter pasienter innenfor rus og psykisk helse som sier, hadde vi ikke fått dette tilbudet, hadde jeg ikke stått her», likner Liv Signe Navarsetes (Sp) argument for å styrke eldreomsorgen fra debatten i 2009: «Jeg møter veldig mange eldre som har et rikt liv. Mange ønsker å bo hjemme og å sitte ved sitt eget kjøkkenbord (...)». Årsaken til at etos-appellen ikke har utviklet seg betydelig fra 2001 til 2021, til tross for etos-dimensjonens økende betydning for politikken, kan være at den heller kommer til uttrykk gjennom sosiale medier og andre TV-opptredener, som tilrettelegger for et mer personlig karakterbyggende format. I tillegg til at etos ofte også er en innledende egenskap, basert på tilhørernes fordommer mot taleren (Krogstad 2004, 110). Nåværende statsminister Erna Solbergs (H) innledende etos, er for eksempel sterkere, og krever mindre henvisning til egen kompetanse, enn debutant i partilederdebatten, Une Bastholm (MDG).

Partilederdebatten 2021: Følelser og underholdning på bekostning av sak?

I debattene fra 2001 og 2005 finner vi en liten overvekt av logos- i forhold til patos-argumentasjon. Debattene fra 2009 til 2021 bærer imidlertid preg av flere patos-argumenter enn logos-argumenter. Det finnes en rekke mulige forklaringer på denne utviklingen, men en hovedhypotese kan knyttes til teorien om politikens medialisering. Eksempelvis ved at partiene tilpasser seg mediens kommunikasjonsformer, ved å lære seg mottiltak i sine TV-opptredener. Dette kommer til uttrykk gjennom hyppig anvendelse av affektiv retorikk, forenklete formuleringer, ordspill og fokus på

noen få hjertesaker istedenfor kompliserte avhandlinger. I tillegg til dette benytter partilederne seg av retoriske metaforer og kommer med angrep mot sine politiske motstandere, for å skape en spenning som passer TV-formatet. Basert på funnene fra den empiriske analysen, ser vi at karakteristikken forbundet med politikken medialisering har økt gradvis fra 2001 til 2021. Dette kommer spesielt sterkt til uttrykk i debatten i 2021, noe som styrker hypotesen om politikken medialisering. Det er viktig å merke seg er at det var en økning både i logos- og etos-argumenter i debatten i 2021 sammenlignet med 2017. Ordsiftet i debatten har også blitt raskere, som konsekvens av flere avbrytelser og personangrep. Dette fører til at det er flere, men kortere replikker/argumenter i debatten i 2021. Det er derfor naturlig at det også forekommer en økning av logos- og etos-argumenter i debatten sammenlignet med 2017. Samtidig er det en større overvekt av patos-argumenter, noe som følger utviklingen i de tidligere debattene. Overvekten av patos-argumentasjon veier på den andre siden markant tyngre over de andre appellformene i 2021, enn i de foregående årene. Spørsmålet er i hvilken grad denne overvekten har påvirket den kunnskapsrike debatten.

Dagens TV-debatter er avhengige av å være mer underholdningspreget enn tidligere. Over de siste tiårene har tilbudet av underholdnings- og informasjonskanaler økt drastisk. Den økende forekomsten av patos-appell kan forstås som et virkemiddel for å fenge et publikum som stiller høyere krav til underholdningsverdi. Utfordringen oppstår når fokuset på underholdning går på bekostning av debattens opplysningsverdi. Det at politikerne avbryter og angriper hverandre, fører til at viktige poenger kanskje forsvinner, og at vi som seere blir mindre opplyst, som konsekvens av at vi går glipp av viktige logiske resonnementer. Selv om patosappellen alltid har vært viktig for å engasjere velgere, er det tydelig at partilederne i større grad spiller på følelser nå enn før. Sånn sett kan vi se en tendens til at mediene og partiledernes mål om å skape en underholdende TV-debatt, går på bekostning av den saklige debatten. Et spørsmål er om det er NRKs forsøk på å skape en underholdende partilederdebatt, eller opptredenene til partilederne, som svekker informasjonsverdien, og fører debatten i en mindre kunnskapsrik retning. Det kan også problematiseres om disse virkemidlene faktisk øker underholdningsverdien til debattene, eller om de er mislykkede forsøk på å appellere til et publikum som ikke ser på, for eksempel de unge og/eller de uinteresserte?

Tabell 7. Norske partilederes bruk av retoriske virkemidler i partilederdebatten fra 2021

	LOGOS	ETOS	PATOS
Moxnes (R)	6	0	15
Lysbakken (SV)	5	1	13
Støre (Ap)	10	4	9
Vedum (Sp)	6	8	14
Bastholm (MdG)	4	4	9
Ropstad (KrF)	4	5	6
Melby (V)	3	2	9
Solberg (H)	6	13	7
Listhaug (FrP)	4	1	14
Totalt:	48	38	96

Konklusjon

I dette notatet har vi undersøkt utviklingen av retorikken i norske partilederdebatteer fra 2001 til 2021. Innledningsvis stilte vi oss spørsmålene: Spiller partilederne mer på følelser nå enn før? Går underholdningsverdi på bekostning av saklighet? Har debatten beveget seg i en mindre kunnskapsrik retning? Basert på denne analysen mener vi at dette er tilfellet. Vi ser imidlertid nyanser i debattene. Ifølge den retoriske analysen har vi funnet en tydelig utvikling i partiledernes appeller. Partilederdebatteene i 2001 og 2005 bærer preg av et roligere format enn det vi ser i debatten fra 2021. Debattene hadde færre avbrytelser, både av programlederne og partilederne, i tillegg til at partilederne fikk muligheten til å holde lange innlegg og utbrodere sine argumenter. Allerede i 2009 ser vi et skifte mot en debatt som preges mer av følelser enn av saklig argumentasjon.

Debattene fra 2009 til 2021 bærer preg av flere patosargumenter enn logosargumenter. Et unntak ser vi i debattene fra 2017 til 2021, da vi både fant en økning i logos- og etos-argumenter. Vi mener at forklaringen på dette er et raskere ordskifte i debatten som følge av flere avbrytelser og personangrep. Dette fører til flere replikker/argumenter sammenlagt. Samtidig følger 2021 utviklingen ved at vi finner en markant økning i argumenter som appellerer til følelser. Det er tydelig at partilederne spiller mer på følelser nå enn før, noe som går på bekostning av de saklige argumentene. Spørsmålet er i hvilken grad det er TV-formatet og forsøket på å skape underholdning, eller partiledernes opptreden, som har skyld i denne utviklingen. Vi stiller oss også spørsmålet om økende patos-appell, raskere ordskifter og mer støy, faktisk bidrar til en mer underholdende og appellerende partilederdebatte, eller om det snarere fører til at flere vil skru av TV-en eller bytte kanal.

Det er viktig å ta i betraktning av dagens mediebilde ser svært annerledes ut enn i 2001. For å opprettholde seertallene må TV-debattene spille på andre virkemidler enn tidligere. Partiledernes spill på følelser og humor er ikke nødvendigvis et problem. Utfordringen oppstår når dette går på bekostning av argumenter som fremmer kunnskap i debatten. Vi finner en utvikling som kan tyde på at de logiske argumentene i mange tilfeller må vike for patos-retorikk. Utfordringen som fremtidige partilederdebatteer står overfor, er hvordan de kan skape underholdende TV, men samtidig beholde sin status som kilde til pålitelig samfunnsinformasjon.

Civita er en liberal tankesmie som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, og fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Civita er uavhengig av politiske partier, interesseorganisasjoner og offentlige myndigheter. Den enkelte publikasjons forfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsytere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemelding, slik at vi kan rette opp eller justere.

Ta kontakt med forfatterne på civita@civita.no.

Forsidefoto: Skjermdump fra NRKs partilederdebatte under Arendalsuka 2021

Litteratur

- Aalberg, Toril og Therese Saur. 2007. «Politisk reklame, visuelt stemmefiske.» I *Den medialiserte politikken*, redigert av Anders Todal Jenssen og Toril Aalberg, 53–80. Oslo: Universitetsforlaget
- Aalberg, Toril. 2020. «Medienes betydning for valg og politikk i Norge.» I *Valg og politikk siden 1945*, redigert av Johannes Bergh, Atle Haugsgjerd og Rune Karlsen, 195–208. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Allern, Sigurd. 2011. Fjernsynsvalgkampen. Program, deltagere og maktkamp 1961–2009. Oslo: Pax
- Asp, Kent. 1986. *Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademilitteratur
- Bratberg, Ø. 2018. *Tekstanalyse for samfunnsvitere. 2 utgave*. Oslo: Cappelen Damm Akademiske.
- Finlayson, Alan. 2007. «From beliefs to arguments: interpretive methodology and rhetorical political analysis.» *British Journal of Politics and International Relations* (9) 4: 545– 563. <https://journals-sagepub-com.ezproxy.uio.no/doi/pdf/10.1111/j.1467-856x.2007.00269.x>
- Gilbrant, Jørgen og Kjetil Kjær Andersland. 2021. «Fredrik Solvang brukte upublisert lobby-rapport.» *Børsen Dagbladet*. <https://borsen.dagbladet.no/nyheter/fredrik-solvang-brukte-upublisert-lobby-rapport/74119315>
- Hernes, Gudmund. 1978. «Det medievridde samfunn.» I *Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon*, redigert av Gudmund Hernes, 181–195. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjeldsen, Jens E. 2006. *Retorikk i vår tid. En innføring i moderne retorisk teori*. Oslo: Spartacus.
- Krogstad, Anne. 2004. «Fjernsynsvalgkamp – Noen retoriske øvelser i fordeling av skyld og ære.» I *i valgkampens hete*, redigert av Bernt Aardal, Anne Krogstad og Hanne Marthe Narud. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nasjonalbiblioteket. NRK, partilederdebatte, opptak av TV-sending. 2001.
- Nasjonalbiblioteket. NRK, partilederdebatte, opptak av TV-sending. 2005.
- Nasjonalbiblioteket. NRK, partilederdebatte, opptak av TV-sending. 2009.
- NRK. «Partilederdebatte.» 6. september 2013. <https://tv.nrk.no/serie/stortingsvalget-tv/2013/NNFA80004013/avspiller>
- NRK. «Valg 2017: Partilederdebatte fra Bergen.» 8. september 2017. <https://tv.nrk.no/serie/stortingsvalget-tv/2017/NNFA80090817/avspiller>
- NRK. «Partilederdebatte i Arendal.» 16. august 2021. <https://tv.nrk.no/serie/valg-2021/202108/NNFA80000221/avspiller>
- Todal Jenssen, Anders. 2007. «Den medialiserte politikken.» I *Den medialiserte politikken*, redigert av Anders Todal Jenssen og Toril Aalberg, 9–24. Oslo: Universitetsforlaget
- Vatnøy, Erik. 2010. *VELG! 09 Journalistikk og retorikk i norsk valgkamp*. Oslo: Civita